

TYRNÄVÄ

Kohteen nimi:	Hautakangas
MJtunnus	
Määrittely ja mj-luokka:	a) Jätinkirkko b) Kuoppia/(kuoppa ja kehäryöykkiö?) c) Kivikautinen asuinpaikka, asumuspainanteita d) Tervahauta
Peruskartta:	3421 11 HUIKOLA
Alueen koordinaatit:	p = 7178000, i = 3450460, z = 65–67,5 (keskeisin alue) p = 7178140, i = 3450420, z = 65 (pohjoispää) p = 7177900, i = 3450540, z = 65 (eteläpää)
Muinaisjäännösten koordinaatit:	a) p = 7177990, i = 3450460, z = 65 b) p = 7177920, i = 3450510, z = 65 (keski) c) p = 7178120, i = 3450450, z = 62,5–65 (keski) d) p = 7178120, i = 3450360, z = 65 (keski)
Kylä, kylänosa:	Tyrnävä, Lintusuo
Tila, rek:no:	41:23, 42:21, 42:13 ja 2:14

Hautakangas sijaitsee Tyrnävän kirkosta noin 16 km itäkaakkoon Ängeslevänjoen itäpuolella lähellä Muhoksen rajaa. Matkalla tarkastamaan ilmoitettua Lintusuon etelälaidalla Hautakankaan laidassa olevaa kiveyksestä, joka osoittautui vanhaksi rajapyykiksi, havaittiin Hautakankaalla kivirakenne, joka lähemmässä tarkastelussa osoittautui ennestään tuntemattomaksi jätinkirkoksi.

Hautakangas on varsin loivapiirteinen ja reunoiltaan hiekkainen kivikkokangas. Kankaan reunoilla kasvaa mäntyä. Korkein kohta on hakattu parisenkymmentä vuotta sitten ja kasvaa nyt harvahkoa nuorta mäntyä ja koivua. Maaperää ei ole muokattu. Kankaan reunoilla, etenkin sen luoteisosassa on vankempaa männikköä. Kankaan korkeimmalla kohdalla on kookas kehävalli, josta voidaan hyvinkin käyttää nimitystä jätinkirkko. Kehävallin itäpuoleinen rinne on muita jyrkempi. Jätinkirkon kaakkoispuolella on kaksi sammalen peittämää kuoppaa. Asuinpaikka sijaitsee jätinkirkon pohjoispuolella rinteiden alaosassa vähäkivisessä hiekkamaassa. Kankaan luoteisosassa on varsin kookas tervahauta, joka kaiketi on ollut kankaan nimeämisen perustana. Tervahaudan halkaisija on noin 17–18 metriä ja sen halssi on lounaaseen. Tervahaudan eteläpuolella sekä etenkin jätinkirkon koillispuolella on kankaan alarinne tuhoutunut hiekanotossa. Paikalla on useita vaihtelevanlaajuisia lapioaikaisia hiekanottoaikoja, joiden syvyys on puolisen metriä tai hieman enemmän.

Jätinkirkolle mitattiin askelmitalla pohjois-eteläsuunnassa pituutta vallin ulkoreunasta ulkoreunaan noin 46–48 metriä ja sisämitaksi 43–45 metriä. Itä-länsisuunnassa kehän ulkoveydeksi saatiin noin 38–40 metriä ja sisämitaksi noin 33–35 metriä. Uloin kehävalli vaihtelee sekä korkeudeltaan että leveydeltään. Heikoimmin valli erottuu länsilaidalla, missä sen korkeus on vähimmillään vain parisenkymmentä senttimetriä. Tälläkin kohtaa valli kuitenkin erottuu maastossa selvästi sitä seurattaessa, hieman kauempaa matalaa sammalen ja jäkälän peittämää valli on hankalampi erottaa. Selvimmillään valli on kehän pohjoislaidalla, missä sen korkeus on runsaat puoli metriä. Eteläpuolella valli ei juuri eroa tästä. Vallin leveys on noin 2–2,5 metriä. Leveimmillään valli on kehän itäpuolella, jonka keskivaiheilla näyttäisi olevan ikään kuin pullistuma ulospäin. Itäosaltaankin vallin ulkoreuna rajautuu jokseenkin selvästi. Sen sijaan itävallin sisäpuoli, eli kehävallin sisäosan itäosa, on varsin kivikkoinen. Kivikkoon on raivattu pieniä asumuspohjia muistuttavia raivioita, joista kivet on heitetty kaareviksi/soikeiksi valleiksi raivioiden ympärille. Kehävallin koillisen osan sisäpuolella on peräkkäin

neljä raiviota, joista eteläisin mainitun pullistuman kohdalla. Näillä sijoilla voisi hahmotella ainoaa aukkoa ulkoisessa kehävallissa. Kehävallin sisäosan pohjoisreunalla on yksi epämääräinen raivanne, jonka lounais-/länsisivu on avoin. Kohdassa, missä pullistunut kehävalli kääntyy sisään, on ehkä sisärakenteiden selkein pieni kehävalli, jonka raivattu ala on noin 4 x 7 metriä. Sitä ympäröivä kivivalli on leveydeltään samaa luokkaa kuin ulkovallikin. Paksun turpeen läpi kaivetusta koekuopasta ei onnistuttu tekemään asumisesta kertovia löytöjä. Tämän pohjoispuolisessa kivikossa on vielä seitsemäs raivanne. Heti selkeimmän raivanteen länsipuolella on asuinpainannemainen painauma, ilman kivivalleja, johon tehdystä koekupasta tavattiin likamaata ja kvartsi-iskoksia. Kehävallin länsiosa on vähemmän kivikkoinen, mutta tälläkin alueella on muutamia maakiviä. Raivanteet muodostavat asuinpainannemaisia kivivallin ympäröimiä rakenteita jätinkirkon sisäosaan.

Jätinkirkosta kaakkoon sijaitsee lähinnä kuopaksi tulkittavaa rakennetta. Näistä ensimmäinen on jätinkirkon eteläpäästä puolensataa metriä kaakkoon, kaakkoon suuntautuvan kankaan selänteen laella. Kohdassa p = 7177930, i = 3450559 oleva sammalen peittämä kuoppa 1 on kivisten vallien ympäröimä, jossain määrin se muistuttaa keskuskuopallista kehärykkiötä, rakenne, jonka keskuskuopan halkaisija on noin 2 metriä ja syvyys 30–40 cm. Kivivalleineen rakenteen kokonaishalkaisija on noin 4 metriä. Vallit kohoavat noin 20–30 cm ympäröivää maanpintaa korkeammalle. Tästä nelisenkymmentä metriä edelleen kohti kaakkoa on yksittäinen kuoppa 2, jonka ala on noin 2 x 2,5 metriä ja syvyys noin 50–60 cm. Tämänkin ympärillä on jonkin verran kiviä. Tämä kuoppa sijaitsee kohdassa p = 7177904, i = 3450536.

Asuinpaikkahavainnot tehtiin jätinkirkosta runsaat sata metriä pohjoiseen. Tilojen 42:21 ja 41:23 rajalta vanhan hiekanottoaikan alareunasta noin 12 metriä kohti kankaan pohjoislaitaa havaittiin matala, noin 15–20 cm syvä ja alaltaan noin 4 x 4 metriä oleva painauma (A), joka erottui ympäröivästä sammalikosta selvästi vaaleampana. Sen keskelle tehtiin koekuoppa, josta löydettiin työstöjälkinen kvartsi-iskos. Kohdalle mitattiin sijainti p = 7178109, i = 3450483. Tästä vajaat 50–70 m länteen havaittiin paksun sammalen peittämä itä-länsisuuntainen epämääräinen painanne B, jolla oli syvyyttä vain noin 20 cm. Kohdassa p = 7178131, i = 3450436 olleen painanteen ala oli noin 5 x 3,5 metriä. Sen keskelle tehdyssä lapionpistossa havaittiin yksi paikalleen jätetty kvartsi-iskos. Tämän länsipuolella ei havaittu mahdollisia painanteita, paitsi muutamia tervahaudan lähellä olevia myöhäisiä kuoppia. Painanteiden välissä oli ainakin yksi painanne, joka erottui myös kasvillisuutensa osalta ja jonka keskellä oli kookas kivi. Tältä paikalta ei koekuopassa onnistuttu löytämään asumisesta tms. kertovia löytöjä. Ensiksi kuvatun painanteen A itä-/kaakkoispuolinen kankaanreuna on varsin pahoin tuhoutunut vanhassa hiekanotossa. Nyt tehtyjen havaintojen perusteella asuinpaikkaa on säilynyt ainakin lähes sadan metrin matkalla. Maastollisesti vaikuttaa siltä, että asuinpaikka on ilmeisimmin jatkunut kauemmas kaakkoon hiekanoton tuhoamalle alueelle.

Kohde tarkastettu: 20.8.2009

Aiemmat tutkimukset: -

Tarkastuslöydöt: KM 37958:1-3, kvartsi-iskoksia

Kuvat: PPM DG VH 4:2009:26:01–33

Liitteet: Karttaluonnos kohteesta – suuntaa antava
Kuvasisivut – panoraamat koillisesta ja luoteesta

Kempeleessä 21.9.2009

Mika Sarkkinen
tutkija (Pohjois-Pohjanmaan museo)

TYRNÄVÄ Hautakangas

Jätinkirkko koillisesta vallin päältä. Kuva: PPM DG VH 4:2009:26:01, M. Sarkkinen

Jätinkirkko lounaasta. Kuva: PPM DG VH 4:2009:26:04, M. Sarkkinen

TYRNÄVÄ
HAUTAKANGAS

JÄTINKIRKKO
KARKEA LUONNOS

2009 M. Sarkkinen

